

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
НАУК РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
Қазақстан Республикасының
педагогикалық университетінің
Абая

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF
SCIENCES OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
Abai Kazakh National Pedagogical
University

PUBLISHED SINCE 1944

2 (396)

MARCH – APRIL 2022

ALMATY, NAS RK

Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы «ҚР ҰҒА Хабаршысы» ғылыми журналының Web of Science-тің жаңаланған нұсқасы Emerging Sources Citation Index-те индекстелуге қабылданғанын хабарлайды. Бұл индекстелу барысында Clarivate Analytics компаниясы журналды одан әрі the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index және the Arts & Humanities Citation Index-ке қабылдау мәселесін қарастыруда. Web of Science зерттеушілер, авторлар, баспашылар мен мекемелерге контент тереңдігі мен сапасын ұсынады. ҚР ҰҒА Хабаршысының Emerging Sources Citation Index-ке енуі біздің қоғамдастық үшін ең өзекті және беделді мультидисциплинарлы контентке адалдығымызды білдіреді.

НАН РК сообщает, что научный журнал «Вестник НАН РК» был принят для индексирования в Emerging Sources Citation Index, обновленной версии Web of Science. Содержание в этом индексировании находится в стадии рассмотрения компанией Clarivate Analytics для дальнейшего принятия журнала в the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index и the Arts & Humanities Citation Index. Web of Science предлагает качество и глубину контента для исследователей, авторов, издателей и учреждений. Включение Вестника НАН РК в Emerging Sources Citation Index демонстрирует нашу приверженность к наиболее актуальному и влиятельному мультидисциплинарному контенту для нашего сообщества.

NAS RK is pleased to announce that Bulletin of NAS RK scientific journal has been accepted for indexing in the Emerging Sources Citation Index, a new edition of Web of Science. Content in this index is under consideration by Clarivate Analytics to be accepted in the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index, and the Arts & Humanities Citation Index. The quality and depth of content Web of Science offers to researchers, authors, publishers, and institutions sets it apart from other research databases. The inclusion of Bulletin of NAS RK in the Emerging Sources Citation Index demonstrates our dedication to providing the most relevant and influential multidiscipline content to our community.

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

БИЛЯЛОВ Дархан Нұрланұлы, PhD, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 4**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н = 2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2022

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансеит Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

БИЛЯЛОВ Дархан Нурланович, PhD, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального педагогического университета им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 4**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязгат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2022

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

DEPUTY CHIEF DIRECTOR:

BILYALOV Darkhan Nurlanovich, Ph.D, Honorary Member of NAS RK, Rector of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASYMOVA Alma Yessimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 4**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 4**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarın (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2022

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ISSN 1991-3494

Volume 2, Number 396 (2022), 273-286

<https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.286>

UDC 339.137.2

UDC 303.01

IRSTI 06.03.07

A.E. Yeginbayeva*, A.T. Karipova

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

E-mail: e.akzhan@gmail.com

METHODOLOGY FOR ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL PRODUCT

Abstract. In the modern world, one of the main national economy's tasks is to ensure product's competitiveness, including industrial ones. In this regard, a qualitative assessment of product's competitiveness is required, which would make it possible to determine product's current position on the market. The purpose: to conduct a qualitative and comprehensive analysis of the methodology for assessing industrial product's competitiveness, through the disclosure of product competitiveness concept. The relevance: the need to improve assessment methodology of industrial products' competitiveness in the conditions of markets' dynamic development, competition in them, scientific and technological progress, innovations in order to ensure industrial enterprises' effective operation in the medium, long-term periods. The authors used analytical, abstract-logical and economic research methods based on the study and analysis of scientific literature on the theme. The basic principles of product competitiveness assessment (complexity, relativity) were described, the methods of differentiated, complex and expert assessments were analyzed in the article. The authors have compiled formulas for calculating differentiated indicators of product competitiveness by cost (economic) characteristics. On the basis of differentiated and complex indicators of product competitiveness in terms of cost (economic) characteristics the final integral indicator of product competitiveness can be calculated. Results: the significance of the study results is the possibility of using differentiated, complex and integral indicators of product competitiveness in terms of cost (economic) characteristics that can improve the efficiency of assessment methodology.

Key words: competitiveness, product competitiveness, product's quality, industry, competitiveness assessment methodology.

А.Е. Егинбаева*, А.Т. Карипова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан.
E-mail: e.akzhan@gmail.com

ӨНЕРКӘСІП ӨНІМІНІҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аннотация. Заманауи әлем жағдайында ұлттық экономиканың негізгі міндеттерінің бірі өнімнің, оның ішінде өнеркәсіптік өнімнің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету болып табылады. Осыған байланысты өнімнің бәсекеге қабілеттілігін сапалы түрде бағалау қажет, бұл өнімнің нарықтағы ағымдық жағдайын анықтауға мүмкіндік береді. Зерттеу жұмысының мақсаты: өнімнің бәсекеге қабілеттілігі ұғымының мәнін ашу арқылы өнеркәсіптік өнімнің бәсекеге қабілеттілігін бағалау әдіснамасына сапалы және кешенді талдау жүргізу. Зерттеу жұмысының өзектілігі: нарықтардың динамикалық дамуы, олардағы бәсеке, ғылыми-техникалық прогресс және инновациялардың пайда болуы аясында, орта мерзімді және ұзақ мерзімді кезеңдерде өнеркәсіптік кәсіпорындардың тиімді қызметін қамтамасыз ету үшін олардың өндірістік-шаруашылық қызметі жүйесінде өндірілген өнімнің бәсекеге қабілеттілігін бағалау әдістемесін жетілдіру қажеттілігі болып табылады. Ғылыми жұмыстың авторлары мақала тақырыбы бойынша ғылыми әдебиеттерді зерттеу және талдау негізінде аналитикалық, дерексіз-логикалық және экономикалық зерттеу әдістерін қолданды. Мақалада күрделілік пен салыстырмалылық сияқты өнімнің бәсекеге қабілеттілігін бағалаудың негізгі қағидаттары сипатталған, сонымен қатар сараланған, кешенді және сараптамалық бағалау әдістері талданған. Авторлар құндық (экономикалық) сипаттамалары бойынша өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің сараланған көрсеткіштерін есептеу үшін формулаларды құрастырды: өнімнің бағасы бойынша, тұтынушылардың шығындары бойынша, нарықтағы сату көлемі бойынша өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің сараланған көрсеткіштері. Сараланған көрсеткіштердің негізінде құндық (экономикалық) сипаттамалары бойынша өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің кешенді көрсеткіші және өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің жиынтық интегралды көрсеткіштері есептелуі мүмкін. Алынған зерттеу

нәтижелерінің маңыздылығы: құндық (экономикалық) сипаттамалары бойынша өнінің бәсекеге қабілеттілігін бағалау үдерісінде авторлармен ұсынылған сараланған, кешенді және қорытынды интегралдық көрсеткіштерді қолдану арқылы өнімнің бәсекеге қабілеттілігін бағалау тиімділігін арттыру мүмкіндігінде.

Түйін сөздер: бәсекеге қабілеттілік, өнімнің бәсекеге қабілеттілігі, өнімнің сапасы, өнеркәсіп, бәсекеге қабілеттілікті бағалау әдістемесі.

А.Е. Егинбаева*, А.Т. Карипова

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева,
Нур-Султан, Казахстан.
E-mail: e.akzhan@gmail.com

МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

Аннотация. В условиях современного мира одной из основных задач национальной экономики является обеспечение конкурентоспособности продукции, в том числе промышленной. В связи с этим требуется качественная оценка конкурентоспособности продукции, которая позволила бы определить текущее положение продукции на рынке. Цель исследования: проведение качественного и комплексного анализа методологии по оценке конкурентоспособности промышленной продукции, через раскрытие сущности понятия конкурентоспособность продукции. Актуальность исследования заключается в необходимости в условиях динамичного развития рынков, конкуренции на них, научно-технического прогресса и появления инноваций, усовершенствования методологии оценки конкурентоспособности промышленной продукции в системе производственно-хозяйственной деятельности предприятий для обеспечения их эффективной деятельности как в среднесрочном, так и долгосрочном периодах. Авторами статьи были использованы аналитические, абстрактно-логические и экономические методы исследования на основе изучения и анализа научной литературы по теме работы. В статье были описаны основные принципы оценки конкурентоспособности продукции, такие как комплексность и относительность, а также проанализированы методы дифференцированного, комплексного и экспертных оценок. Авторами составлены формулы для расчета дифференцированных показателей конкурентоспособности продукции по стоимостным

(экономическим) характеристикам: дифференцированные показатели конкурентоспособности продукции по цене, по издержкам потребителей, по объемам продаж на рынке. На основе дифференцированных показателей также могут быть рассчитаны комплексный показатель конкурентоспособности продукции по стоимостным (экономическим) характеристикам и итоговый интегральный показатель конкурентоспособности продукции. Результаты: значимость полученных результатов исследования состоит в возможности использования дифференцированных, комплексных, а также итогового интегрального показателей конкурентоспособности по стоимостным (экономическим) характеристикам для повышения эффективности оценки уровня конкурентоспособности продукции.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентоспособность продукции, качество продукции, промышленность, методология оценки конкурентоспособности.

Introduction. The methodology of assessing competitiveness is widely considered in modern science and is reflected in scientific publications, textbooks on economics and management. Today, there is no unified approach to assessing the competitiveness of an organization's product among economic scientists. First of all, this is due to the lack of a generally accepted interpretation of such concept as «product competitiveness».

In the scientific field and in theory, the assessment of competitiveness is understood as a systematic set of organizational and economic operations for identifying product characteristics, establishing indicators inherent in these characteristics and their subsequent comparison with the comparison base.

In relation to the industry, the competitiveness of products (goods) can be considered from the position of objective and subjective signs:

- the competitiveness of industrial products is the conformity degree of industrial products (goods) with similar products on the market based on the assessment of its characteristics in accordance with the requirements of consumers;

- the competitiveness of industrial products is the process of the enterprise's actions to ensure that the compliance degree of the manufactured industrial products with the characteristics, in accordance with the requirements of the market (Carayannis, 2020).

The issues of assessing and improving the products competitiveness of enterprises in various industries are reflected in the works of well-known scientists: Porter M. (Ketels, 2006), Doyle P. (Doyle et.al, 1998), Ansoff I. (Ansoff, 2007), Fatkhutdinov R.A. (Fathutdinov, 2005), Zavyalov P.S.

(Zavjalov, 2014), Svetunkova S.G. (Svetunkova, 2004), Nozdreva R.B. (Nozdreva, 2005), etc. However, despite the importance of their research, some aspects of this problem have remained poorly understood, so insufficient attention is paid to the definition of the methodology for the competitiveness of industrial goods.

Most often, the need to assess competitiveness arises even before the appearance of new products, for instance at the stage of their design and development. Pre-assessment should analyze the potential competitiveness of a product, mainly in the form of a certain set of technical and economic characteristics of the good according to the plan, which maps the basis for development of technical specifications. The design evaluation is based on the data obtained during the testing of the prototype product. In contrast to the previous stage, the competitiveness of not only the product itself, but also the components and materials used is evaluated here. At the operational stage, the evaluation is already carried out by the consumer. During the operation of the product, the consumer evaluates the degree of satisfaction of the need. This idea can be traced in the works on strategic marketing Fatkhutdinov R.A. and Lambin J.J. (Fatkhutdinov, 2005; Lambin et.al, 2012).

Material and methods. In the research paper analytical, abstract-logical and economic research methods based on the study and analysis of scientific literature on the topic were used. In the process of formation methodologies, the relevant principles are created. Modern scientists and economists have identified the following principles when assessing the competitiveness of products:

- the principle of complexity – is evidenced by the resulting indicator of product competitiveness which covers a set of indicators determining all the characteristic aspects of the studied product. The application of this principle allows us to accurately assess the competitiveness of product;

- the principle of relativity – is evidenced by the indicators of product characteristics that are compared with the comparison base. Depending on the accepted base of comparison, the indicators of product competitiveness will have distinctive measurement values and, as a result, they will be relative.

When using the principle of relativity, the following elements can be taken as the basis of comparison: the needs of the buyer, products (goods) of competitors, hypothetical product (good).

As a hypothetical product (good), we consider product for which the characteristics and their values are determined by the method of hypotheses. Such situational model is used if any data describing the needs of the buyer or the products (goods) of competitors are unattainable. Also, within the framework of a hypothetical product, a theoretically designed reference

sample of product can be considered (Burovtsev et.al, 2018; Lecocq et.al, 2015).

When assessing the competitiveness of products, along with the choice of a comparison base, the goals and objectives of determining the products competitiveness are developed. Potential objectives for assessing the competitiveness of products may include: - determination of potential forecasts of the product position in the market within the framework of the planned business project, startup project, business idea; - determination of potential forecasts of the position of products on the market within the existing production and economic activities of the enterprise, taking into account the fact that the products are new (innovative) or have undergone measures to improve them; - the desire of the enterprise to increase income, profit, profitability, as well as to achieve a high level of progressiveness of technical and economic indicators (Rastorgouev,2020; Kokenova et.al, 2020).

As part of the tasks implementation in the process of assessing the competitiveness of products during marketing research, special attention is paid to the following aspects: - study of markets in general, including regional, industry, national and global; - study of global trends of transformational changes in the markets under the influence of factors, such as scientific and technological progress, competition and innovation (Bekenova et.al, 2021); - identify the target market segments in which it is planned or carried out the positioning of the products.

When studying the activities of competitors, attention is focused on the following issues: - production and economic activities of competing enterprises; - technology of business processes in competing enterprises; - product-item position of the products manufactured by competing enterprises; - packaging of products, sales mechanisms, innovative marketing tools of competitors.

When studying consumers, attention is focused on the following aspects: - identification of main segments of consumers; - psychology and consumer preferences; - the purchasing potential (capabilities) of consumers; - main and secondary motives for purchasing products; - identification of possible causes of consumer dissatisfaction as a result of the product purchase (Daunoriene et.al, 2017; Alpackaya et.al, 2019).

Results. The choice of the comparison base takes place depending on the level of success of the marketing research described above, including the study of competitors and consumers. Taking into account the complexity of the data on competitors and consumers, as well as the level of scalability of conducted marketing research, the consumer's needs, the products (goods) of competitors and/or hypothetical product (good) can be accepted

for database comparison (Pankratov et.al, 2021). According to the selected base of comparison, a system of particular parameters evaluating product characteristics is determined (formed) by enterprises to assess product competitiveness. In this case, the system of parameters includes the elements shown in figure 1.

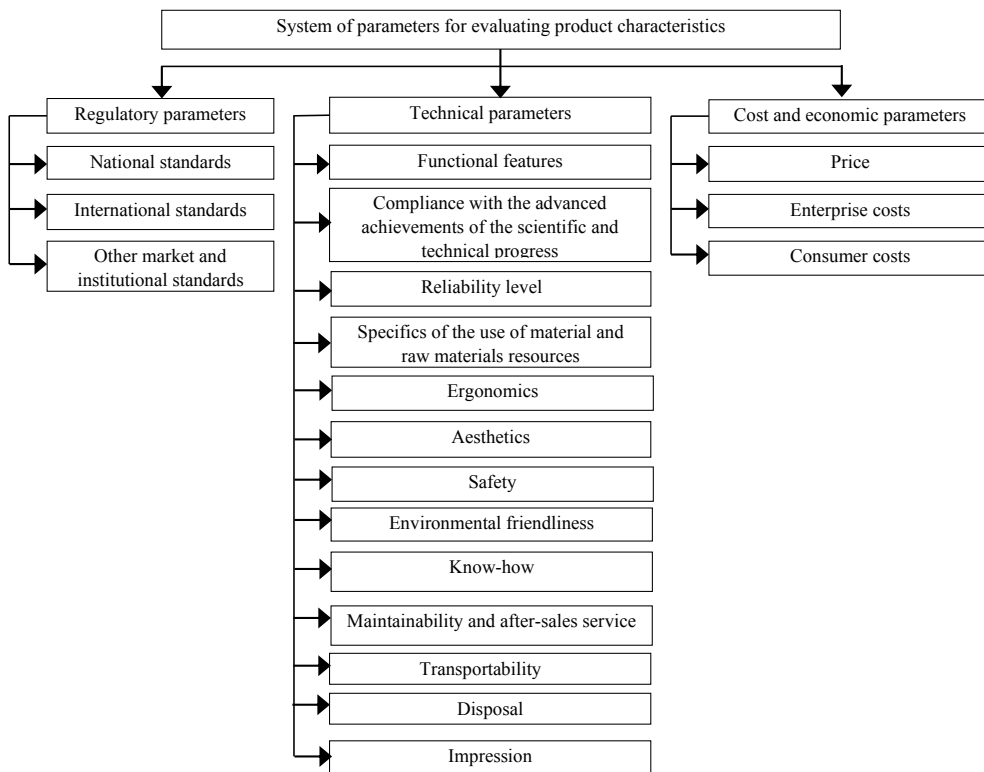

Figure 1 – System of parameters for evaluating product characteristics

Note – Compiled by the authors (Ansoff et.al, 2007).

When choosing a methodological approach to assessing the competitiveness of products in theory and practice, three common methods are used: the differentiated method, the complex method, the method of expert assessments (Burovtsev et.al, 2018; Lecocq et.al, 2015).

The differentiated method focuses on assessing the competitiveness of products by their individual, particular or specific characteristics. This method is applicable both for the subsequent comprehensive assessment of products competitiveness, and for assessing the competitiveness of individual priorities for its improvement, when the company is aware of the main characteristics of the product, which must be worked on in order to increase the competitiveness of product.

The integrated method is considered as the next stage of assessing the competitiveness of products after the differentiated method and allows us to fully assess the competitiveness of products to the maximum possible extent, taking into account all its characteristics.

The differentiated and complex method of assessing the competitiveness of product is supplemented by the expert method. This method is applicable when evaluating non-formalized product characteristics that cannot be quantified. The parameters of the product characteristics, as a result, are evaluated in expert assessments, which are measured according to a pre-accepted measurement scale (Divina et.al, 2019; Asalkhanov et.al, 2019). In a generalized version, the algorithm of expert assessments is presented in figure 2.

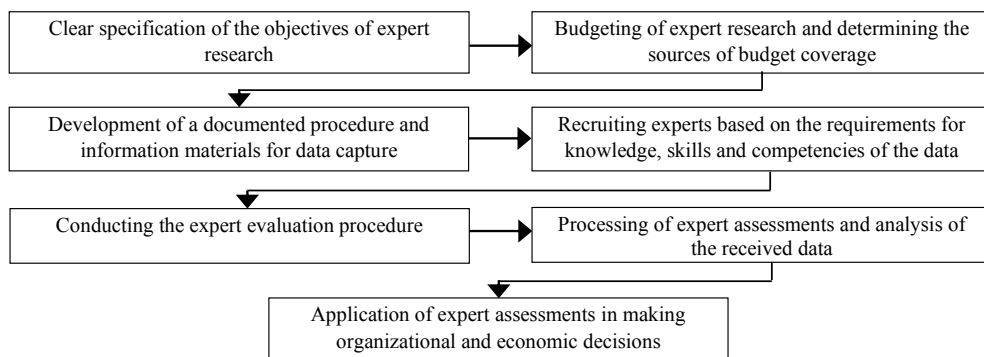

Figure 2 – The algorithm of expert assessments
 Note – Compiled by the authors (Zavialov et.al, 2013).

Discussion. On the basis of the obtained expert assessments, calculations are performed directly to assess the competitiveness of products. In relation to the regulatory characteristics of the product, its competitiveness can be estimated by the formula:

$$Dq_i^n = \frac{P_i^n}{P_{b(r)}^n}, \quad (1)$$

Where Dq_i^n – differentiated indicator of competitiveness according to the i-normative parameter;

P_i^n – expert assessment of the i-standard parameter of the product according to the accepted rating scale;

$P_{b(r)}^n$ – basic, reference assessment of the normative parameter of the product.

Note – Source (Doyle, 2007)

A comprehensive indicator of the competitiveness of product in terms of normative parameters can be calculated using the formula:

$$Cq^n = \prod_{i=1}^n Dq_i^n, \quad (2)$$

where Cq^n – a comprehensive indicator of the competitiveness of product according to normative parameters;

n – the total number of normative parameters.

Note – Source(Doyle, 2007)

Calculated differentiated and comprehensive indicators of product competitiveness are coefficients from «0» to «1» or from «0» to «1.5», according to the selected scale of expert assessments. If one of the differentiated indicators is equal to «0» when calculating the comprehensive indicator of product competitiveness according to normative parameters, then the comprehensive (integral) indicator itself will also be equal to «0».

In relation to the technical characteristics of the product, its competitiveness can be estimated by the formula:

$$Dq_j^T = \frac{P_j^T}{P_{b(r)}^T}, \quad (3)$$

where Dq_j^T – differentiated competitiveness indicator for the j -technical parameter;

P_j^T – expert assessment of the j -technical parameter of the product according to the accepted rating scale;

$P_{b(r)}^T$ – basic, reference assessment of the technical parameter of the product.

Note – Source (Doyle, 2007)

A comprehensive indicator of the competitiveness of product in terms of technical parameters can be calculated using the formula:

$$Cq^T = \sum_{j=1}^n Dq_j^T \cdot \alpha_j, \quad (4)$$

where Cq^T – a comprehensive indicator of the competitiveness of product in terms of technical parameters;

α_j – the specific weight of the j -technical parameter in the total volume of the technical specification;

n – the total number of technical parameters.

Note – Source (Doyle, 2007)

A comprehensive indicator of the competitiveness of products in terms of technical parameters, according to the accepted scale of expert assessments, is a coefficient that exceeds the value of «0» and varies within the range of «1» or «1.5».

Differentiated and comprehensive indicators of the competitiveness of products can be similarly calculated by cost (economic) parameters. At

the same time, the calculation can be based on specified numerical values measured in monetary terms.

In our opinion, the following elements can be defined as differentiated indicators of the competitiveness of products in terms of cost (economic) characteristics:

- differentiated indicator of the competitiveness of product at a price;
- a differentiated indicator of the competitiveness of product in terms of consumer costs;
- a differentiated indicator of the competitiveness of product in terms of sales in the market.

A differentiated indicator of the competitiveness of products by price can be calculated using the formula:

$$Dq_p = \frac{P_{b(r)}}{P_p}, \quad (5)$$

where Dq_p – differentiated indicator of the competitiveness of product at a price;

$P_{b(r)}$ – base, reference price;

P_p – the price of the product.

Note – Compiled by the author

A differentiated indicator of the competitiveness of products in terms of consumer costs can be calculated using the formula:

$$Dq_{CC} = \frac{CC_{b(r)}}{CC}, \quad (6)$$

where Dq_{CC} – differentiated indicator of product competitiveness in terms of consumer costs;

$CC_{b(r)}$ – base, reference costs of consumers;

CC – consumers costs for the purchase and use of product.

Note – Compiled by the author

The costs of the consumer can be determined by the formula:

$$CC = C_{I(O)} + \sum_{i=1}^t C_{O(u)}^i, \quad (7)$$

where $C_{I(O)}$ – initial (one-time) costs of the consumer;

$C_{O(u)}^i$ – annual costs of the consumer for the operation (use) of the product;

t – the lifetime of the product.

Note – Source (Doyle, 2007)

A differentiated indicator of the competitiveness of product in terms of sales in the market can be calculated using the formula:

$$Dq_V = \frac{V_m}{V_p}, \quad (8)$$

where Dq_V – a differentiated indicator of the competitiveness of product in terms of sales in the market;

V_m – manufacture (production) volume;

V_p – the total volume of products offered in the market.

Note – Compiled by the author

The comprehensive (complex) indicator of product competitiveness by cost (economic) characteristics can be calculated by the formula:

$$Cq^{C(E)} = Dq_P \cdot Dq_{CC} \cdot Dq_V, \quad (9)$$

where $Cq^{C(E)}$ – a comprehensive indicator of the competitiveness of product in terms of cost (economic) characteristics;

Dq_P – differentiated indicator of the competitiveness of product at a price;

Dq_{CC} – a differentiated indicator of the competitiveness of products in terms of consumer costs;

Dq_V – a differentiated indicator of the competitiveness of products in terms of sales in the market.

Note – Compiled by the author

The final integral indicator of product competitiveness is a synergy of all complex indicators of competitiveness and can be calculated using the formula:

$$Iq = Cq^n \cdot Cq^T \cdot Cq^{C(E)}, \quad (10)$$

where Iq – integral indicator of product competitiveness;

Cq^n – a comprehensive indicator of product competitiveness in terms of normative parameters;

Cq^T – a comprehensive indicator of the competitiveness of products in terms of technical parameters;

$Cq^{C(E)}$ – a comprehensive indicator of the competitiveness of products in terms of cost (economic) characteristics.

Note – Compiled by the author

The qualitative characteristics according to the pre-accepted measurement scale: $0, < 1$ – low level; $\approx 1, = 1$ – average level; > 1 – high level can be given to the final integral indicator of product competitiveness. With the obtained calculated indicators, which indicate a low or average level of product competitiveness, enterprises develop organizational and economic measures to improve it. In case that there is a high level of product competitiveness, enterprises develop organizational and economic measures to retain it.

Conclusions. Studying modern issues and approaches to the methodology of assessing the competitiveness of products, we can conclude that the evaluation of the product competitiveness for modern enterprises is a complex, systematic and dynamic process that requires scientific and organizational approaches, time and economic resources.

The assessment of the competitiveness of products should be carried out within the product life cycle, at the stage of product design, its entry into the market, medium-term and long-term positioning. The most difficult aspect for enterprises, particularly for small and medium-sized enterprises, is to obtain, compile and systematize data describing the characteristics of the products being evaluated (normative, technical and economic parameters).

The practical significance of the work lies in the possibility of using the proposed methodology by industrial enterprises to conduct a comprehensive assessment of the competitiveness level of their products. Further the results of the assessment can be used by enterprises in the process of developing strategic alternatives to increase products competitiveness and foreign experience in this field should be taken into account.

The further research prospect in this direction is to conduct a qualitative and comprehensive analysis of the methodology for assessing the competitiveness of industrial enterprise and to develop effective methods for managing the potential of an industrial enterprise.

Information about authors:

Yeginbayeva Akzhan Yesengalieвна – PhD student of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan. E-mail: e.akzhan@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2570-8297>;

Karipova Ainur Tursynbaevna – candidate of Economic Sciences, associate Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan. E-mail: karipovainur@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-4376-9074>.

REFERENCES

- Ansoff I. (2007) Strategic management, classic edition. Palgrave Macmillan, United Kingdom. ISBN 978-1-349-35765-9 (Print), ISBN 978-0-230-59060-1 (Online).
- Alpackaya I., Khakimov A., Pesotskaya E. (2019) Methodology for assessing and improving the competitiveness of enterprises in the real sector of the economy. E3S Web of Conferences, 91, 08059. DOI: 10.1051/e3sconf/20199108059.
- Asalkhanov P.G., Bendik N.V., Ivan’o Ya.M. (2019) Expert evaluations in the problems of optimizing the production of food products [Ekspertnye ocenki v zadachah optimizacii proizvodstva prodovol’svennoj produkcii]. Herald of Dagestan State Technical University

[Vestnik Dagestanskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta], 46(2):50-60. DOI: 10.21822/2073-6185-2019-46-2-50-60 (in Russ.).

Bekenova L., Velesko S. (2021) Competitiveness of the industry: conditions and factors. Bulletin of National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 1(389):123-130. <https://doi.org/10.32014/2021.2518-1467.17>, ISSN 2518-1467 (Online), ISSN 1991-3494 (Print) (in Eng.).

Burovtsev V., Ruban V., Tyunyukova E. (2018) Modern approaches to product competitiveness evaluation for companies of various industries. MATEC Web of Conferences, Polytransport Systems, 216, 02016. DOI: 10.1051/mateconf/201821602016 (in Eng.).

Carayannis E.G., etc. (2020) Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship. Springer, Germany. DOI: 10.1007/978-3-319-15347-6. ISBN 978-3-319-15346-9 (Print), ISBN 978-3-319-15347-6 (Online).

Doyle P., Wong V. (1998) Marketing and competitive performance: An empirical study. European Journal of Marketing, 32:514-535. DOI: 10.1108/03090569810216145. ISSN: 0309-0566 (in Eng.).

Daunorienė A., Deltuvaitė V., Gaidelys V., Pilinkienė V. (2017) Concept of Competitiveness and Methodological Principles of Competition Assessment. Springer, Germany. ISBN 978-3-319-31906-3 (Online), ISBN 978-3-319-31905-6 (Print).

Divina T.V., Petrakova E.A., Vishnevskij M.S. (2019) Basic methods of analysis of expert assessments [Osnovnye metody analiza jekspertnyh ocenok]. Economics and Business: theory and practice [Jekonomika i Biznes: teorija i praktika], 7:42-44. DOI:10.24411/2411-0450-2019-11072 (in Russ.).

Encyclopedia of the Economist. Assessment of the competitiveness of goods and services [Ocenka konkurentosposobnosti tovarov i uslug] [Electronic resource] Available from: <http://www.grandars.ru/college/ekonomika-firmy/konkurentosposobnost-tovara.html>, (Accessed 1st of December, 2020) (in Russ.).

Fathutdinov R.A. (2005) Strategic Management [Strategicheskij-menedzhment], the 7th edit. Delo, Moscow, Russia. ISBN 5-7749-0235-8. [Electronic resource] Available from: <https://testcenter.kz/upload/iblock/208/Strategicheskij-menedzhment.-Fatkhutdinov-R.A.pdf> (Accessed 7th of December, 2020) (in Russ.).

Kokenova A.T., Orazova B.B., Rizakhodzhayev A.A., Sadykbekova A.A., Statsenko O.A. (2020) Mechanisms for ensuring the competitiveness of business structures in the agricultural sector. Bulletin of National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 6(388):154-161. <https://doi.org/10.32014/2020.2518-1467.195> ISSN 2518-1467 (Online), ISSN 1991-3494 (Print) (in Eng.).

Ketels Ch. (2006) Michael Porter's Competitiveness Framework – Recent Learnings and New Research Priorities. *Journal of Industry Competition and Trade*, 6:115-136. DOI: 10.1007/s10842-006-9474-7 (in Eng.).

Lambin J.J., Schuiling I. (2012) Market-Driven Management: Strategic and Operational Marketing, the 3rd edit. Macmillan, Britain, ISBN 0230363121 (Print), ISBN 9780230363120 (Online).

Lecocq X., Plé L. (2015) Customers as creative resources: their influence on firm freedom. *Journal of Business Strategy*, 36(4):11-22. DOI: 10.1108/JBS-05-2014-0051 (in Eng.).

Nozdreva R.B. (2005) International marketing [Mezhdunarodnyj marketing]. Jekonomist, Moscow, Russia. ISBN 5-98118-085-4.

Pankratov E.L., Trifonov Y.V. (2021) On Analysis of the Competitiveness of Industrial Enterprises. *Journal of the Knowledge Economy*, 1-8. DOI: 10.1007/s13132-021-00746-5 (in Eng.).

Rastorgouev P. (2020) Methodological bases for assessing competitiveness of agri-food products according to quality parameters. Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus. Agrarian Series, 58:164-175. DOI: 10.29235/1817-7204-2020-58-2-164-175 (in Eng.).

Svetun'kova S.G. (2004) Information support of competitiveness management: monograph. [Informacionnoe obespechenie upravlenija konkurentosposobnost'ju: monografija]. Encyclopedia of Marketing. [Electronic resource] Available from: <https://www.marketing.spb.ru/read/m19/4.htm> (Accessed 10th of December, 2020) (in Russ.).

Zav'jalov P.S. (2014) Marketing in diagrams, figures, tables [Marketing v shemah, risunkah, tablicah]. INFRA-M, Moscow, Russia. ISBN 978-5-16-006289-1 (Print), ISBN 978-5-16-100274-2 (Online).

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

- К.С. Абдикалык, К.Н. Абилдаева**
ОБУЧЕНИЕ РОМАНА Ш. БРОНТЕ О ЖЕНСКИХ СУДЬБАХ.....6
- М. Адилханұлы, З.С. Такуова, К.Н. Булатбаева**
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ГРАММАТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ И
СОЧЕТАЕМОСТИ СЛОВ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ РЕЧЕВОЙ
КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ.....17
- А.Б. Амирбекова, Г. Талгаткызы, Л. Уракова, К. Габитхан,
М. Абдрахман**
СПОСОБЫ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСОВ МЕТОДОМ КЕЙС-СТАДИ.....30
- Баянбек Амантай**
ОБУЧЕНИЕ ОСНОВНЫМ КОНЦЕПЦИЯМ ОБЪЕКТНО-
ОРИЕНТИРОВАННОГО ПРОГРАММИРОВАНИЯ С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕГРИРОВАННОЙ СРЕДЫ РАЗРАБОТКИ
GREENFOOT.....44
- Г.В. Валеева, Г.А. Степанова, И.П. Краснощеченко,
М.Р. Арпентьева, Спиженкова М.А., И.А. Подольская,
М.Е. Киричкова**
ИНКЛЮЗИВНЫЙ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЙ ДИАЛОГ
И ДИАЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ЛИЧНОСТИ.....65
- Р.И. Кадирбаева, Е.Б. Оспанов**
ОТКРЫТЫЕ ЗАДАЧИ - СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ
КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРАВДОПОДОБНОГО РАССУЖДЕНИЯ.....91
- А.А. Куралбаева, С.Б. Жахия, Г.Е. Абылова**
СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ УЧЕБНИКОВ НА РОДНОМ
ЯЗЫКЕ КАЗАХСТАНА И ТУРЦИИ.....104
- Л. Маликқызы, Х.Н. Жанбеков, А.Е. Сагимбаева, Л.А. Нұғманова**
ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ.....120

Г.С. Махарова
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОГО
ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ
ПО КЕЙС МЕТОДУ.....129

**М.М. Мырзалиева, Ж.Т. Тилекова, Х.К. Кидирбаева,
Г.А. Джамашова, А.М. Желдибаева**
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ
ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНЫХ ДИСЦИПЛИН: ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ
ПОДХОДЫ В ОБРАЗОВАНИИ.....148

**Н.А. Рахимжанова, Б.Н. Нусипжанова, Ш.С. Сұлтанбеков,
С.Ж. Арзымбетова, А. Құрманбаева**
ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ
СТУДЕНТОВ-ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ В УСЛОВИЯХ
ВУЗА.....160

**Г.А. Ризаходжаева, М.М. Акешова, М.Б. Шайхыстамова,
С. Джаббарова**
ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АРТ - ТЕРАПИИ
В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ СПЕЦИАЛИСТОВ
СФЕРЫ ТУРИЗМА.....169

Г.Н. Смагулова
РЕЧЕВАЯ ЭТИКА ШКОЛЬНИКОВ: КОММУНИКАТИВНЫЕ
ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ.....185

А.М. Текесбаева, Ұ.А. Текебай
ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ
В УЧРЕЖДЕНИЯХ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....197

ЭКОНОМИКА

**А.Е. Агумбаева, А.Н. Ксембаева, Р.Б. Сартова, М.Ш. Кушенова,
А.К. Керимбек**
ТЕОРЕТИКА - КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ
В ИССЛЕДОВАНИИ ПРОБЛЕМ МОЛОДЕЖИ РК.....215

Р.К. Алимханова, Е.А. Абенова, З.Е. Намазбаева, Д.Е. Нурмуханбетова, Д.Ж. Ерсұлтанова МЕТОДИКА ОЦЕНКИ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИЕ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦИОННЫХ СИСТЕМ.....	226
Д.С. Асан, Д.М. Хамитова, Э.М. Алиева КОРПОРАТИВНАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА ДО И ПОСЛЕ ПАНДЕМИИ.....	246
А.А. Буртебаева, Г.К. Бекбусинова, Г. Тажбенова, С.А. Азылканова, Е.Ф. Киреева ПРОБЛЕМЫ ГАРМОНИЗАЦИИ НАЛОГОВОГО И ТАМОЖЕННОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В СТРАНАХ ЕАЭС.....	262
А.Е. Егинбаева, А.Т. Карипова МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПРОДУКЦИИ.....	273
Б.А. Жакупова, М.А. Токтарова, А.Ж. Ибрашева, Ш.Т. Нургалиева, К.Б. Сатымбекова ТАКТИКА И СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА НА ПРЕДПРИЯТИИ.....	287
З.О. Иманбаева, Х.Х. Кусаинов, И.Ш. Ажайпова, Г.М. Алдашова, А.А. Ниязбаева ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ И БЮДЖЕТИРОВАНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИИ.....	300
А.Ж. Исмаилова, Л.Б. Аликулова, Н.Н. Нурмухаметов, А.Н. Ракаева, Е.В. Заугарова СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ОЦЕНКИ БЮДЖЕТНЫХ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	313

А.М. Касимгазина, Д.З. Айгужинова, Р.Б. Сартова, К.Е. Хасенова, Г.К. Кенжетаева, Д.З. Ахунова ВЛИЯНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ НА СТРАТЕГИЧЕСКУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР.....	327
А.Т. Кокенова, М.У. Бейсенова, А.Р. Шалбаева, Г.А. Мауленбердиева, Р.Н. Молдалиева ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ЗЕРНА ЧЕРЕЗ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ УПРАВЛЕНИЯ.....	343
А.С. Кулембаева, Ж.К. Басшиева, А.А. Нургалиева, Г.С. Мукина, Г.Д. Баяндина, Б. Куанткан РЫНОК ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В РК.....	356
Л.А. Майсигова, Ш.У. Ниязбекова, Б.Ж. Акимова, Л.П. Молдашбаева, Б.А. Жуматаева ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИИ БЛОКЧЕЙН НА ФИНАНСОВО – БАНКОВСКУЮ СФЕРУ.....	376
Мария Теплюк ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ В DEST-МИРЕ.....	389
Ж. Мырзабек, Д.А. Амержанова, А.Ж. Зейнуллина, Л.З. Паримбекова, Д.Д. Ахметова, В. Есмагзам ПУТИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА.....	400
Н.М. Шеримова, Б.Н. Исабеков, Г.К. Демеуова, М.А. Глеубергенова, Г.К. Бейсембаева, Г.Д. Баяндина МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТЬЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР В ПРОМЫШЛЕННОМ СЕКТОРЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	411

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

- К.С. Әбдіқалық, Қ.Н. Абилдаева**
Ш. БРОНТЕНІҢ ӘЙЕЛ ТАҒДЫРЫ ТУРАЛЫ РОМАНЫН ОҚЫТУ.....6
- М. Әділханұлы, З.С. Тақуова, К.Н. Булатбаева**
СТУДЕНТТЕРДІҢ СӨЙЛЕУ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ГРАММАТИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАР МЕН
СӨЗ ТІРКЕСТЕРІНІҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ.....17
- А.Б. Әмірбекова, Г. Талғатқызы, Л. Уракова, Қ. Ғабитхан,
М. Абдрахман**
ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСТАРДЫ КЕЙС-СТАДИ ӘДІСІМЕН ТИІМДІ
ПАЙДАЛАНУ ТӘСІЛДЕРІ.....30
- Баянбек Амантай**
GREENFOOT ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ДАМУ ОРТАСЫН ҚОЛДАНА
ОТЫРЫП, ОБЪЕКТІГЕ БАҒЫТТАЛҒАН БАҒДАРЛАМАЛАУДЫҢ
НЕГІЗГІ ТҰЖЫРЫМДАМАЛАРЫН ОҚЫТУ.....44
- Г.В. Валеева, Г.А. Степанова, И.П. Краснощеченко, М.Р. Арпентьева,
М.А. Спиженкова, И.А. Подольская, М.Е. Киричкова**
МҮГЕДЕКТЕРДІҢ ПЛИХИКОТЕРАПЕВТИКАЛЫҚ ДИАЛОГЫ
ЖӘНЕ ДИАЛОГИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ.....65
- Р.И. Кадирбаева, Е.Б. Оспанов**
АШЫҚ ЕСЕПТЕР - ШЫНДЫҚҚА ЖАНАСЫМДЫ ОЙЛАУ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ.....91
- А.А. Куралбаева, С.Б. Жахия, Г.Е. Абылова**
ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯНЫҢ АНА ТІЛІ ОҚУЛЫҚТАРЫН
САЛЫСТЫРМАЛЫ ЗЕРТТЕУ.....104
- Л. Маликқызы, Х.Н. Жанбеков, А.Е. Сагимбаева, Л.А. Нұғманова**
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ
БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ.....120

Г.С. Махарова
“КЕЙС” ӘДІСІ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП
МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЛИНГВОДИДАКТИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН
ДАМУЫНДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....129

**М.М. Мырзалиева, Ж.Т. Тилекова., Х.К. Кидирбаева,
Г.А. Джамашова, А.М. Желдибаева**
ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІН
ЖЕТІЛДІРУ: БІЛІМ БЕРУДЕГІ ГЕОЭКОЛОГИЯЛЫҚ
ТӘСІЛДЕР.....148

**Н.А. Рахимжанова, Б.Н. Нүсіпжанова, Ш.С. Султанбеков,
С.Ж. Арзымбетова, А. Курманбаева**
ЖОО ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГ СТУДЕНТТЕРДІҢ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....160

**Г.А. Ризаходжаева, М.М. Акешова, М.Б. Шайхыстамова,
С. Джаббарова**
ТУРИЗМ САЛАСЫНДАҒЫ МАМАНДАРҒА ШЕТ ТІЛДЕРІН
ОҚЫТУДА АРТ - ТЕРАПИЯНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН
БАҒАЛАУ.....169

Г.Н. Смағұлова
МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ӘДЕБІ:
ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІК
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....185

А.М. Текесбаева, Ұ.А. Текебай
ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК
ПЕДАГОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ.....197

ЭКОНОМИКА

**А.Е. Агумбаева, А.Н. Ксембаева, Р.Б. Сартова, М.Ш. Кушенова,
А.К. Керимбек**
ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ МӘСЕЛЕЛЕРІН ЗЕРТТЕУДЕГІ
ТЕОРИЯЛЫҚ-ТҰЖЫРЫМДЫҚ ТӘСІЛДЕР.....215

Р.К. Алимханова, Е.А. Абенова, З.Е. Намазбаева, Д.Е. Нурмуханбетова, Д.Ж. Ерсұлтанова АУМАҚТЫҚ ТАБИҒИ-РЕКРЕАЦИЯЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРДІ ДАМУҒА ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	226
Д.С. Асан, М.С. Мурзамадиева, Э.М. Алиева ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІҢ ПАНДЕМИЯҒА ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ ОДАН КЕЙІНГІ КОРПОРАТИВТІК ӘЛЕУМЕТТІК ЖАУАПКЕРШІЛІГІ.....	246
А.А. Буртебаева, Г.К. Бекбусинова, Г. Тажбенова, С.А. Азылканова, Е.Ф. Киреева ЕАЭО ЕЛДЕРІНДЕГІ САЛЫҚТЫҚ ЖӘНЕ КЕДЕНДІК ӘКІМШІЛІКТЕНДІРУДІ ҮЙЛЕСТІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	262
А.Е. Егинбаева, А.Т. Карипова ӨНЕРКӘСІП ӨНІМІНІҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	273
Б.А. Жакупова, М.А. Токтарова, А.Ж. Ибрашева, Ш.Т.Нурғалиева, К.Б. Сатымбекова КӘСПОРЫНДА ТӘУЕКЕЛ-МЕНЕДЖМЕНТТІҢ ТАКТИКАСЫ ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ.....	287
З.О. Иманбаева, Х.Х. Кусаинов, И.Ш. Ажайпова, Г.М. Алдашова, А.А. Ниязбаева КӘСПОРЫНДАРДА ҚАРЖЫЛЫҚ ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ БЮДЖЕТТЕНДІРУ ЖҮЙЕСІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	300
А.Ж. Исмаилова, Л.Б. Әлікұлова, Н.Н. Нурмухаметов, А.Н. Рақаева, Е.В. Заугарова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БЮДЖЕТТІК ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ.....	313
А.М. Касимгазинова, Д.З. Айғужинова, Р.Б. Сартова, К.Е. Хасенова, Г.К. Кенжетаева, Д.З. Ахунова ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУДЫҢ КӘСПКЕРЛІК ҚҰРЫЛЫМДАРДЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫНА ӘСЕРІ.....	327

А.Т. Көкенова, М.У. Бейсенова, А.Р. Шалбаева, Г.А. Мауленбердиева, Р.Н. Молдалиева БАСҚАРУ ПРОЦЕСТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ АРҚЫЛЫ АСТЫҚ ӨНДІРУДІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ.....	343
А.С. Кулембаева, Ж.Қ. Басшиева, А.А. Нургалиева, Г.С. Мукина, Г.Д. Баяндина, Б. Куанткан ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК НАРЫҒЫНА ТАЛДАУ.....	356
Л.А. Майсигова, Ш.У. Ниязбекова, Б.Ж. Акимова, Л.П. Молдашбаева, Б.А. Жуматаева БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ҚАРЖЫ ЖӘНЕ БАНК СЕКТОРЫНА ӘСЕРІ.....	376
Мария Теплюк ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӘСІПОРЫНДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ.....	389
Ж.Мырзабек, Д.А. Амержанова, А.Ж. Зейнуллина, Л.З. Паримбекова, Д.Д. Ахметова, В. Есмагзам АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ САЛАСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ТУРАЛЫ ЖОЛДАРЫ.....	400
Н.М. Шеримова, Б.Н. Исабеков, Г.К. Демеуова, М.А. Тлеубергенова, Г.К. Бейсембаева, Г.Д. Баяндина ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӨНЕРКӘСІП СЕКТОРЫНДАҒЫ КӘСІПКЕРЛІК ҚҰРЫЛЫМДАРЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН БАСҚАРУ МЕХАНИЗМІ.....	411

CONTENTS

PEDAGOGY

K.S. Abdiqalyq, K.N. Abildayeva

TEACHING A NOVEL ABOUT THE FATE OF A WOMAN
BY CH. BRONTE.....6

M. Adilkhanuly, Z.S. Takuova, K.N. Bulatbayeva

SOME ASPECTS OF GRAMMATICAL SKILLS AND WORD
COMPATIBILITY IN THE FORMATION OF STUDENTS ' SPEECH
COMPETENCE.....17

**A.B. Amirbekova, G. Talgatkyzy, L. Urakova, K. Gabitkhan,
M. Abdrahman**

WAYS OF EFFECTIVE USE OF LANGUAGE INTERNET
RESOURCES BY THE CASE STUDY METHOD.....30

Bayanbek Amantay

TEACHING MAIN CONCEPTS OF OBJECT-ORIENTED
PROGRAMMING USING GREENFOOT INTEGRATED
DEVELOPMENT ENVIRONMENT.....44

**G.V. Valeeva, G.A. Stepanova, I.P. Krasnoshchechenko,
M.R. Arpentieva, I.A. Podolskaya, M.A. Spizhenkova, M.E. Kirichkova**

PSYCHOTHERAPEUTIC RELATIONS IN INCLUSIVE
PSYCHOLOGICAL COUNSELING.....65

R.I. Kadirbaeva, E.B. Ospanov

OPEN TASKS - A MEANS OF FORMING COMPETENCE
OF PLAUSIBLE REASONING.....91

A.A. Kuralbayeva, S.B. Zhakhiya, G.E. Abylova

COMPARATIVE STUDY OF TEXTBOOKS IN THE NATIVE
LANGUAGE OF KAZAKHSTAN AND TURKEY.....104

L. Malickyzy, H.N. Zhanbekov, A.E. Sagimbaiyeva, L.A. Nugmanova

ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS
OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES.....120

G.S. Makharova FEATURES OF DEVELOPING LINGUODIDACTIC POTENTIAL OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY THE CASE METHOD.....	129
M. Myrzaliyeva, Zh. Tilekova, Kh. Kidirbayeva, G.A. Dzhamashova., A.M. Zheldibaeva IMPROVING THE METHODOLOGY OF TEACHING NATURAL SCIENCES: GEOECOLOGICAL APPROACHES IN EDUCATION.....	148
N. Rakhimzhanova, B.N. Nussipzhanova, Sh.S. Sultanbekov, S.Zh. Arzymbetova, A. Kurmanbaeva FORMATION OF PSYCHOLOGICAL CULTURE OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL PSYCHOLOGISTS IN THE CONDITIONS OF THE UNIVERSITY.....	160
G.A. Rizakhojayeva, M.M. Akeshova, M.B. Shaikhystamova, S. Jabbarova EVALUATION EFFECTIVENESS OF USING ART THERAPY IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO TOURISM SPECIALISTS.....	169
G.N. Smagulova SPEECH ETHICS OF SCHOOLCHILDREN: COMMUNICATIVE FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS.....	185
A.M. Tekesbayeva, U.A. Tekebay FEATURES OF THE WORK OF SOCIAL EDUCATORS IN ADDITIONAL EDUCATION INSTITUTIONS.....	197

ECONOMICS

A.E. Agumbaeva, A.N. Ksembayeva, R.B. Sartova, M.Sh. Kushenova, A.K. Kerimbek THEORETICS - CONCEPTUAL APPROACHES IN RESEARCH OF PROBLEMS OF YOUTH OF RK.....	215
---	-----

R.K. Alimkhanova, E.A. Abenova, Z.E. Namazbaeva, D.E. Nurmukhanbetova, D.J. Yersultanov METHODOLOGY FOR ASSESSING THE ECOLOGICAL AND ECONOMIC EFFICIENCY OF INVESTMENTS IN THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL NATURAL AND RECREATIONAL SYSTEMS.....	226
D.S. Asan, M.S. Murzamadiyeva, E.M. Alieva CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES BEFORE AND AFTER THE PANDEMIC.....	246
A.A. Burtebayeva, G.K. Bekbusinova, G. Tazhbenova, S.A. Azylkanova, A. Kireyeva ISSUES OF HARMONIZATION OF TAX AND CUSTOMS ADMINISTRATION IN THE EEU COUNTRIES.....	262
A.E. Yeginbayeva, A.T. Karipova METHODOLOGY FOR ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL PRODUCT.....	273
B. Zhakupova, M. Toktarova, A. Ibrasheva, Sh. Nurgalieva, K. Satymbekova RISK MANAGEMENT TACTICS AND STRATEGIC DIRECTIONS IN THE ENTERPRISE.....	287
Zh. Imanbayeva, H. Kusainov, I. Azhaipova, G. Aldashova, A. Niyazbayeva WAYS OF IMPLEMENTATION OF THE FINANCIAL PLANNING AND BUDGETING SYSTEM IN THE ENTERPRISE.....	300
A.Zh. Ismailova, L.B. Alikulova, N.N. Nurmukhametov, A.N. Rakayeva, E.V. Zaugarova IMPROVEMENT OF THE SYSTEM OF EVALUATION OF BUDGET INVESTMENT PROJECTS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	313

A. Kassimgazina, D. Aiguzhina, R. Sartova, K. Khassenova, G. Kenzhetayeva, D. Akhunova THE IMPACT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT ON THE STRATEGIC STABILITY OF BUSINESS STRUCTURES.....	327
A.E. Kokenova, M.U. Beisenova, A.P. Shalbayeva, G.A. Maulenberdieva, R.N. Moldalieva IMPROVING THE EFFICIENCY OF GRAIN PRODUCTION BY IMPROVING MANAGEMENT PROCESSES.....	343
A. Kulembayeva, Z. Basshieva, A. Nurgaliyeva, G. Mukina, G. Bayandina, B. Kuantkan ANALYSIS OF THE INTELLECTUAL PROPERTY MARKET IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	356
L.A. Maisigova, Sh.U. Niyazbekova, B.Zh. Akimova, L.P. Moldashbayeva, B.A. Zhumatayeva IMPACT OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY ON THE FINANCIAL–BANKING SPHERE.....	376
Mariia Tepliuk ENSURING INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISE IN THE DEST WORLD.....	389
Zh. Myrzabek, D. Amerzhanova, A. Zeinullina, L. Parimbekova, D. Akhmetova, V. Yesmagzam WAYS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX.....	400
N.M. Sherimova, B.N. Isabekov, G.K. Demeuova, M.A. Tleubergenova, G.C. Beisembayeva, G.D. Bayandina MECHANISM FOR MANAGING INNOVATIVE ACTIVITY OF BUSINESS STRUCTURES IN THE INDUSTRIAL SECTOR OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	411

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Редакторы: *А. Ботанқызы, Р.Жәліқызы, М.С. Ахметова, Д.С. Аленов*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадырановой*

Подписано в печать 30.04.2022.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

27,5 п.л. Тираж 300. Заказ 2.